

ábrázolhatjuk, és ezek a szemantikai gráfok a tudás modelljének tekinthetők.

Götz Greiner a tárgyi feltárás és rendszerezés oktatásának kérdéseivel foglalkozik, szintén felhívja a figyelmet arra, hogy a tananyag legfontosabb elemei egy mindent átfogó gráf segítségével szemléletesen ábrázolhatók. Ebben az általánosból kiindulva, a nyelv és struktúra problémáin keresztül sor kerül a specifikus rendszerek és alkalmazási esetek bemutatására.

Winfried Gödert a könyvtárakban folyó tárgyi feltárás oktatásával kapcsolatban hangsúlyozza, hogy míg korábban a hangsúly a különböző osztályozási rendszerek és szerkezetük, valamint a verbális feltárás és eszközeik ismertetésén volt, ma lényegesebbnek tartjuk a tárgyi feltárás oktatásában a *tartalomelemzés* folyamatát, és ezt a jövőben még jobban érvényre kell juttatni.

Helmut Felber és *Wolfgang Nedobity* arról számol be, hogy a Bécsi Egyetem Nyelvtudományi Intézetében az általános terminológiai és terminológiai lexikográfiai előadássorozathoz milyen gyakorlati feladatok kapcsolódtak, adott mennyiségű szakirodalomból hogyan szűrték ki a téma szempontjából releváns fogalmakat, a különböző jegyek fajtái szerint hogyan történt a fogalmi mezők meghatározása és a fogalmak definiálása.

Az információkereső rendszerek technikai realizálásainak kérdését többen is felvetették, összehasonlítva és szembeesítve a cédulakatalógusok, online katalógusok és a COM-katalógus építésének sajátos követelményeit és ennek oktatási következményeit (pl. milyen sajátos problémákat vet fel a mikrofilmkatalógusban a többkötetes művek kezelése, a tárgyi feltáró jegyek csoportosítása).

A kötet 2. része az osztályozással mint a kutatás eszközével foglalkozik. *Wolfgang Nedobity* az osztályozás és tudástechnológia megismerépszichológiai és terminológiai alapjait vizsgálja. A tudásábrázolás négy módszere: 1) heurisztika és predikátumlogika, 2) termelési és adminisztratív felosztás, 3) szemantikai hálók alkalmazása, 4) keretek alkalmazása. Alapvető kérdés az elemek szintaktikai kapcsolatainak, a rendszer alapszerkezetének és szabályainak, a tematikai kapcsolatoknak, ill. a facettáknak a kidolgozása, valamint a gondolkodás, észlelés, emlékezés és kreativitás folyamatainak figyelembevételé.

Bernd Lorenz arról számol be, hogy a dokumentumok szisztematikusan, szabadpolcos elren-

dezése az egyetemek intézeti könyvtáraiban hogyan segíti a tudományos munkát, ha ez a felállítás tárgyilag megalapozott, és könyvtárosi szempontból célszerű.

Gerhard König a tizedes osztályozás szerepét elemzi az online információkeresésben, felhívja a figyelmet az összetett ETO számokkal kapcsolatos problémákra, és javaslatot tesz az ETO számok felépítésének algoritmusára.

Peter Ohly előadásának témája: az osztályozás szerepe a szociológiában és a társadalomtudományi kutatásban. Foglalkozik a numerikus osztályozás, faktorelemzés, többdimenziós skálázás és cluster-elemzés kérdéseivel.

Klaus M. Schmidt a történelmi nyelvek szempontjából vizsgálja az osztályozás problémáit, a fogalmi rendszerek alkalmazását, annak kapcsán, hogy kísérletet tett a középkori német epika fogalmi szótárának automatikus létrehozására.

Heiner Schnelling az irodalomtudomány indexelésével foglalkozva rámutat, hogy a verbális tárgyi feltárás modelljének a hagyományos tárgyszókatalógus követelményeihez kell igazodni. Ebben fontos szerepe van a szabványosításnak: a szabványosított tárgyszavakat egy-egy tudományos diszciplína koncepcionális, terminológiai és módszertani struktúrájából kell levezetni.

A kötet előadásai átfogó és megbízható képet adnak azokról az erőfeszítésekről, melyek a 80-as években az osztályozásnak az oktatásban, ill. kutatásban való felhasználására irányultak.

Pálvölgyi Mihály

Osztályozás és rendszerezés

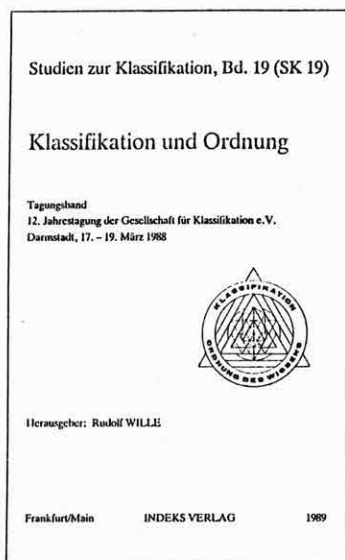
Az osztályozás és rendszerezés szerepe minden tudomány területén nő, ami összefüggésben van az információ és tudás szerepének általános növekedésével is. Jellemző tendencia: az automatikus módszerek fokozott alkalmazása az osztályozásban és rendszerezésben. E tendenciák nyomon kísérése és a tájékozódás elősegítése volt a Gesellschaft für Klassifikation e.V. (Osztályozáskutatási Társaság) 12. konferenciájának

feladata. A plenáris ülésen 10, a nyolc szekcióban pedig további 60 előadásra került sor (ezek nagyrésze vagy rövidített formában, vagy csak tartalmi összefoglalást adva szerepel a kötetben, az utóbbi esetben akkor, ha a tanulmány már valahol megjelent.)

A plenáris ülés előadásain fokozott hangsúlyt kapott az adatelemzés kérdésköre. Az adatelemzés célja: az adatok rendszerének áttekintő bemutatása, a rejtett és természetes struktúrák feltárása, a lényeges tulajdonságok kidomborítása, az adatleírást szolgáló, célszerű modellek kialakítása (pl. *Hans-Hermann Bock*: Adatelemzés az információk rendszerezésében és struktúrálásában c. előadása). *Wolfgang Gaul* és *Martin Schader* tanulmánya (Adatelemzés és döntéselőkészítés) főként a tudásbázisú rendszerekre koncentrált. *Georg Lausen* és *Jürgen Leib* (Az adatbázisrendszerektől a tudásbázisú rendszerekig) azt hangsúlyozza, hogy a "klasszikus" adatbázisrendszerek nem tudnak minden követelménynek megfelelni, és célszerű az adatbázisrendszerek és a tudásbázisú rendszerek összekapcsolása, ahogy arra példa a logikai alapú PROLOG programozási nyelv használata.

Paul Otto Degens azzal foglalkozik, hogy a matematikai és statisztikai módszerek hogyan alkalmazhatók a biológiai rendszerezésekben, érintve olyan izgalmas kérdéseket, mint a genetikai írás lehetséges elemzése. *Robert Fugmann* előadása (Rendezőfogalom az információtudományban) arra mutat rá, hogy az élettelen természet folyamatai megmagyarázhatók, előre kiszámíthatók, ha azokat a termodinamika és egy, filozófiailag megalapozott rendezőfogalom perspektívájából vizsgáljuk. A dialektometria a komplex nyelvföldrajzi rendezőstruktúrák felismerésének eszköze, mondja ki *Hans Goebel*, kutatásai alapján, melyek a nyelvjárási atlaszok készítésének mérőeszközeire, az adatok kódolására, ill. az atlaszok segítségével kimutatható hasonlóságok és különbségek taxonómiai értékelésére irányultak.

Az 1. szekció a fogalmi rendszerek szerkezetével, elemzésével, használatával, kidolgozásával, ill. a fogalmak segítségével kialakuló rend kérdéseivel foglalkozott. Az alaphangot *K. M. Schmidt* előadása adta meg, mely bebizonyította, hogy a természetes nyelvek fogalmi rendszerei semmi esetre sem tekinthetők statikusnak, hanem éppenséggel térben és időben változó, rugalmas képződmények, és napirenden van en-

Klassifikation und Ordnung : Tagungsband : 12. Jahrestagung der Gesellschaft für Klassifikation e.V., Darmstadt, 17-19. März, 1988 / Hrsg. Rudolf Wille. - Frankfurt/Main : Indeks, 1989. -XI, 396 p. - (Studien zur Klassifikation ; Bd. 19. = SK 19.)

nek a dinamikának a számítógépes leírása. *W. Nedobity* rámutatott, hogy a fogalmi rendszerek változásait a fogalmi adatbázisok már képesek is magukban foglalni. Az előadások nagy része a fogalmi rendszerek formális bemutatására vállalkozott, matematikai vagy matematikai indíttatású módszerekkel, ahol is nem annyira a számokkal, hanem az egymáshoz rendelt struktúrákkal történő leírás állt a középpontban. Halmazelméleti kérdésekkel is több előadás foglalkozott, pl. *Z. Pawlak*, *S. Weber* vagy *M. Luxenburger* különféle, így formális logikai vagy struktúraelméleti megközelítésben.

Az osztályozás-rendszerezés sajátos alkalmazásait vizsgálta *C. Steckner* (antik edények formáinak automatikus regisztrálása és osztályozása, rendszerezése), és kísérletet tett egy olyan zeneelméleti fogalmi rendszer kialakítására, mely közel áll a zenészek mindennapi szóhasználatához, ugyanakkor megfelel a definiáltság követelményeinek, ahogy az a természettudományi szaknyelvekben szokásos.

A 2. szekció témája a nyelvi rendszerek problematikája volt: a nyelvek, nyelvjárások általános rendszerezése, bizonyos nyelvi jelenségek osztályozása, ill. a helyesírási hibák tanulságai. A szekcióban tudatosult, hogy az osztályozási eljárásoknak a természetes nyelvekre való alkalmazása inkább még csak vágyálom, és a cél jelenleg inkább csak az új szempontok felvetése.

A 3. szekció a könyvtári osztályozás kérdéseit elemezte, hangsúlyozottan a következő kérdésekben: az elektronikus adatfeldolgozás alkalmazása, az online-katalógusok fejlesztése (különös tekintettel a keresési funkciók optimalizálására), a verbális és osztályozási eljárások összekapcsolása, valamint a tárgyszó-törzsadatállományok szerepe (pl. a Deutsche Bibliothek esetében).

A 4. szekció az információkereséssel és az adatbázisokkal foglalkozott. *Gerda Ruge* a számítógépes szövegelemzéssel kapcsolatos gyakorlati példát mutatott be, a müncheni TINA rendszert, mely 1 óra gépidőben, Siemens BS 2000 nagyszámítógépen 20 MB szabad szöveg feldolgozására képes, 0.85%-os teljességi és pontossági arányszámmal. *Gerhard Knorz* az automatizált és tezauszhasználaton alapuló indexelés kérdéseivel foglalkozott. *N. Meder*, a tanulást információkeresésként értelmezve, bírálta a korábbi, lineáris számítógépes tanulási rendszereket, melyekből hiányzott az érdeklődés felkel-

tése, a szituációteremtés és az önállóságra való készítés. Javasolta didaktikai elveken nyugvó adatbázisok létrehozását, ahol az adatbázis a tanítási környezet szerepét tölti be, és lehetőséget nyújt a tanuló keresésre és a keresve tanulásra.

Az információkeresést támogató, a felhasználóval együttműködő információkereső rendszer felépítését vizsgálta *Ronald Kühn* és *Monika Ries*, a profi keresők által alkalmazott keresési stratégiák és eljárások, ill. a keresési szituációk jegyeinek figyelembevételével és leképezésével. Ezenkívül sor került olyan alkalmazási kérdések megvitatására, mint a faktografikus adatbázisok adatstruktúrái (*Friedrich Mie* előadása), ill. az orvosi dokumentáció (*R. Klar* előadása).

Az 5. szekció munkájának középpontjában az áruosztályozás és termékleírás állt. A kérdés időszerű, hiszen a fogyasztói társadalomban jelentős az ellentmondás az egyes termékek előállítóinak, eladóinak információs kínálata, ill. azok vevőinek, fogyasztóinak információs igényei között. Számbaveszik a termékinformációval szembeni követelményeket, és megoldási javaslatokat tesznek.

A 6. szekció témája a számítógépes döntéslőkészítés volt. A szakértői rendszerek osztályozási rendszerekre is vonatkozhatnak, s így elősegíthetik, hogy különböző helyeken, pl. vállalatoknál az információfeldolgozó szakemberek ugyanazon osztályok jellemzőit és a tárgyak osztályba sorolását egységes/ebb/en értelmezzék (*R. Thome* előadása). *Ulrich Tushaus* a tudás ábrázolásának, struktúrájának formai kérdéseivel foglalkozott.

A 7. szekció tárgya a struktúrafelismerés az adatalemzésben és a statisztikában. Az alábbi kérdéseket vetették fel: a clusterelemzés érvényességi problémái, kovariancia struktúraelemzés, többdimenziós, ill. egydimenziós skálázás, gráfelméleti struktúrák a hasonló adatok ábrázolására, szabályoknak közvetlenül az adatokból történő kinyerése. Szóba kerültek a csillagászati alkalmazás kérdései is.

A 8. szekció (numerikus osztályozás) főként a hierarchikus clusterelemzés kérdéseit elemezte, különös tekintettel a clusterek egymáshoz kapcsolására a valószínűségszámítás és Monte Carlo módszerek alapján. Több orvostudományi példát és alkalmazást ismertettek a térben és időben egymáshoz közel eső megbetegedések, ill. az agyrák-kutatás köréből.

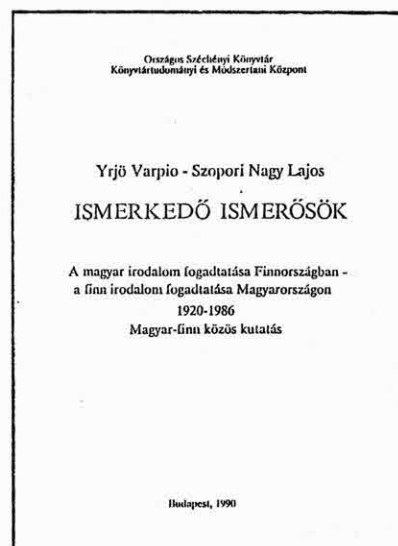
A konferencia jól példázta, hogy az Osztályozáskutató Társaság szerencsésen vonja be munkájába mindazokat a tudományos kutatókat és gyakorlati szakembereket, akik az osztályozás, rendszerezés, az információs struktúra, az információelemzés (adatelemzés) elméleti és gyakorlati kérdéseivel, valamint az információs rendszerek létrehozásával, értékelésével és fejlesztésével foglalkoznak.

Pálvölgyi Mihály

Ismerkedő ismerősök

Az irodalom és az esztétika tudományát vajmi kevésbé érdekli egy mű utóélete, olvasókra gyakorolt hatása, holott a szöveget a befogadás mikéntje is meghatározhatja. A recepciókutatók szerint a szöveg esztétikai értéke csak a befogadással nyer aktuális létet, mégpedig azáltal, hogy a jelentést az olvasó generálja az olvasás folyamatában. Az irodalmi művek fogadtatásának kérdései ennek ellenére nem tartoznak a gyakori kutatások közé, s még inkább nem, ha egy mű idegen nyelvterületen való továbbéléséről van szó. Ezért is jelentős minden olyan vállalkozás, mely ezeket a problémákat választja vizsgálódása tárgyául.

1986-ban a Tamperei Egyetem és az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja közös olvasásvizsgálati kutatásba kezdett. A finn-magyar kutatás egyik fő érdeme épp az, hogy a recepcióesztétika elméletét alkalmazza az egyes szépirodalmi művek idegen országbeli fogadtatásának vizsgálatához, ugyanakkor nem hanyagolja el a történeti szempontokat sem. *Yrjö Varpio* és *Szopori Nagy Lajos* arra vállalkoztak, hogy az 1920-1986 közötti időszakot jól elkülöníthető szakaszokra bontva megmutassák, mi jellemezte a sokszor irodalom kívüli okok által is befolyásolt kiadáspolitikát mindkét országban, s milyen visszhangra találtak a másik ország irodalmi művei egy, a hazaitól sokban különböző irodalmi közegben. Igaz ugyan, hogy a "befogadók" vizsgálatát ez esetben csupán a kritikusok szűk rétegére korlátoz-

VARPIO, Yrjö - NAGY Lajos, Sz.

Ismerkedő ismerősök : A magyar irodalom fogadtatása Finnországban - a finn irodalom fogadtatása Magyarországon, 1920-1986 : Magyar-finn közös kutatás / Yrjö Varpio, Szopori Nagy Lajos ; [közr. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. - Bp. : Múzsák, 1990. - 266 p.